

Pod hákovým křížem

Chladivá středa **15. března roku 1939** měla předurčeno stát se jedním z dalších památných dnů české historie. Již v brzkých ranních hodinách německé okupační jednotky překročily hranice s cílem převzetí správy nad zemí. Vše se dělo rychle a organizovaně. Případný odpor nebyl centrálně organizován, právě naopak. Samotná pražská vláda vyzývala občany ke klidu a plnění svých pracovních a rodinných povinností, státní úřady a veřejné služby měly fungovat jako obvykle. Díky tomu již kolem jedenácté hodiny dopolední mohla nad jedním z křídel Pražského hradu zavlat vlajka s hákovým křížem. Vše bylo připraveno na příjezd „hlavního hybatele evropských dějin“.

Adolf Hitler se svým doprovodem přibyl do Prahy v podvečerních hodinách a jeho kroky směřovaly rovnou do centra odvěké české státnosti. Z pohledu německého tisku Němci neočekávali, že Češi budou oplývat vstřícností k německým vojákům, avšak očekávali, že jejich „zdvořilé síle“ nebudou kladeny překážky. Následujícího dne **16. března** byl **výnosem Adolfa Hitlera** na území českých zemí **zřízen protektorát Čechy a Morava**, tedy iluzorně autonomní součást Velkoněmecké říše. Triumf daných dní byl zachycen ve fotografii Hitlerova osobního fotografa Heinricha Hoffmanna, který pořídil ikonický profilový snímek Vůdce shlížejícího z okna Pražského hradu na zasněžené malostranské střechy. Hitler sám již poté Prahu, ani jiné území protektorátu, nikdy nenavštívil.

Změny poměrů fungování ve státě po příchodu okupační moci se projeví okamžitě. V následujícím období vojenské správy bylo mimo jiné striktně omezeno noční vycházení, shromažďování lidu; neuctivé projevy proti symbolům nové moci měly být postihovány. Nikdo neměl zůstat na pochybách, komu náleží reálná moc v protektorátu. Tato tvrdost se nezměnila ani po 16. dubnu 1939, kdy se přímým zástupcem říšského kancléře a zároveň zmocněncem říšské vlády na okupovaném území stal **protektor**. Během trvání protektorátu se v této funkci postupně vystřídali **Konstantin von Neurath, Reinhard Heydrich, Wilhelm Frick a Kurt Daluege**. Nejnebezpečnějším z této čtveřice byl zastupující říšský protektor Heydrich. Tento muž byl plně oddán vítězství Třetí říše a Češi jako národ tomuto cíli nesměli stát v cestě. Každý vhodný prostředek vedoucí k pacifikaci poměrů byl povolen, bez ohledu na možný negativní dopad na život samotných Čechů v protektorátu. Druhým nejvlivnějším mužem protektorátu se stal sudetský Němec a bývalý poslanec Sudetoněmecké strany **Karl Hermann Frank**.

Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě, později Německému státnímu ministerstvu pro Čechy a Moravu, jako nejvyšší instanci protektorátní okupační správy podléhaly úřady oberlandrátů (vrchních zemských radů) zastupující zájmy říšskoněmeckých státních příslušníků žijících v protektorátu a zároveň dohlížející nad činností českých

okresních a obecních úřadů. Legislativní pravomoc protektorátní vlády zůstala sice zachována, ale rozhodující slovo měl vždy říšský protektor, později německý státní ministr. Heydrichova správní reforma v roce 1942 zničila poslední zbytky autonomie protektorátních ministerstev a dalších úřadů, kdy jejich vedení převzali němečtí úředníci. Naopak v čele autonomní správy stál po celou dobu protektorátu státní **prezident Emil Hácha**. Tento rodák z jižních Čech, oddaný zastánce práva a služby ve prospěch národa, přijal nelehký úřad v nelehké době plné dravých orlic. Každé setkání s nacistickými okupanty, každé vyjednávání s nimi, každá orodující prosba za uvězněné oběti jejich represí, to vše vnášelo do života tohoto stárnoucího muže bolest a psychické vypětí. Avšak Hácha, věren svému heslu „Sloužím“, sloužil až do posledních dnů ve funkci prezidenta. Souputníkem po této nelehké cestě se mu po jistý čas stal i ministerský předseda **Alois Eliáš**.

Zeměměřičský inženýr, legionář a divizní generál Eliáš byl jedním z odvážných mužů a žen, kteří se dostali před volbu, jaké pozice zastávat v okupované zemi. Nejenom že se rozhodl přijmout premiérský úřad, ale k tomu ho dále dokázal aktivně využít ke skrytému posílení kontaktů mezi domácím a zahraničním odbojem. V protektorátní společnosti se totiž **formovalo několik odbojových proudů**. Nejširší z nich tvořili Češi, kteří sice často nesouhlasili s německou okupací, ale zůstali pasivní. Na jednom okraji stáli ti, co s Němci spolupracovali, čeští fašisté, různí zrádci a kolaboranti, na druhém aktivní účastníci domácího odboje i ti, kteří jim různým způsobem pomáhali. Drtivá represe zasáhla především židovské spoluobčany. Židé mizeli z právních a sociálních vazeb většinové společnosti a životy většiny z nich končily **ve vyhlazovacích koncentračních táborech**. Jedna historická část české identity nenávratně zmizela.

Kritickým bodem pro existenci českého národa se bezesporu stal **atentát na zastupujícího protektora Heydricha provedený dne 27. května 1942** členy skupiny Anthropoid Janem Kubišem a Jozefem Gabčíkem. Odveta nacistů byla zdrcující. Domácí odboj byl téměř zničen, tisíce vědomých i domnělých spolupracovníků byly zatčeny a popraveny. Teror vrcholil **vyhlazením obcí Lidice a Ležáky 10. a 24. června 1942**. Generál Eliáš, který se vědomě rozhodl pro svobodný český národ, byl popraven zastřelením dne 19. června 1942. Čtrnáctiletá školačka Jindřiška Nováková, která pomohla ukrýt Kubišovo kolo použité při atentátu, byla i s rodinou popravena 24. října 1942 v Mauthausenu. Smutné období okupace stále skrývá tisíce příběhů odvahy „bezejmenných lidí“ stojících vedle těch, kteří už mají své sochy a pamětní desky na rodných domech.

Protektorátní obyvatelstvo podléhalo od podzimu 1939 přidělovému systému. Oficiální přiděly byly nedostatečné, postupem času se snižovaly a ohrožovaly zejména děti. Zásobování potravinami si lidé zajišťovali především pomocí zakázaného „černého trhu“. Obyvatelstvo bylo vystaveno **povinnosti pracovního nasazení** pro německé válečné hospodářství. Více či méně dobrovolné odchody za prací do Říše definitivně skončily již na počátku roku 1942. Postupně byly do říšských zbrojních podniků posílány celé ročníky protektorátních občanů, aby na tzv. nucených pracích nahradili německé dělníky odcházející na frontu. Na počátku roku 1944 byli do leteckých podniků v Říši na přeškolení posláni příslušníci ročníku 1924 – téměř třicet tisíc mladých lidí, přičemž někteří z nich se domů vrátili až na konci války, jiní pracovali v protektorátních zbrojovkách.

Poslední měsíce války roku 1945 měly dopad i na fungování protektorátu. Životní podmínky se zhoršovaly každým dnem, zásobování vázlo, německé úřady vyžadovaly hektické nasazení obyvatelstva ve všech oblastech života společnosti pro odvrácení nevyhnutelné porážky. Partyzánský odboj sílil, zemí začaly procházet kolony zajatců z koncentračních táborů, ale i německých uprchlíků z východu. Epoque protektorátu se nezadržitelně blížila ke svému zániku v květnových dnech **celonárodního povstání**. Život pod hákovým křížem končil.